

مقدمه

از مهم‌ترین مسائل مربوط به زبان، تقویت بنیه آن از طریق واژه‌سازی است. دست‌کم نیمی از هنر هر شاعر و نویسنده ساخت واژه است. گستردگی دامنه واژگان بر توان و کارایی زبان می‌افزاید. ضرورت پرداختن به واژه‌سازی در روزگار ما بیش از گذشته است و علت این امر پیشرفت روزافزون علوم و فنون گوناگون بشری است. در چنین شرایطی یک زبان برای آنکه پاسخگوی نیازهای علمی و فرهنگی خود باشد باید زایش و رویش داشته باشد و به سوی پویایی حرکت کند. یکی از راه‌های این امر ساخت کلمات جدید است که کاری بسیار ظریف و فنی و تابع قواعد و اصول مربوط به خود است. امروزه ما به واژه‌سازی نیاز فراوان داریم تا بتوانیم زبان خود را در برابر هجوم واژگان بیگانه حفظ کنیم. آنچه پیش روی شماست کوششی در راه شناخت هرچه بیشتر امر واژه‌سازی که شامل تاریخچه مختصر واژه‌سازی در ایران و همچنین راه‌های ساخت واژه و موانع واژه‌سازی در زبان فارسی است. تلاش کرده‌ایم در حد توان و به صورت کوتاه و مفید به این موضوع بسیار مهم بپردازیم.

تاریخچه مختصر واژه‌سازی در ایران

عصر ساسانی از درخشان‌ترین دوره‌های فرهنگی ایران پیش از اسلام است. اگرچه بسیاری از آثار مکتوب آن دوره بر جای نمانده، هنوز، در معدود کتاب‌های بازمانده به زبان پهلوی (فارسی میانه) - که اکثراً پس از دوره ساسانی و در سده‌های سوم و چهارم هجری تألیف نهایی یافته‌اند - و نیز در لابه‌لای کتاب‌های نویسندگان دوره اسلامی می‌توان از پیشرفت‌های علمی آن دوره و نیز گام‌هایی که در راه واژه‌سازی برداشته شده

بود، آگاهی یافت. ابن ندیم در «الفهرست» به نقل از ابوسهل بن نوبخت، از مترجمان کتاب‌های پهلوی به عربی، می‌نویسد که به فرمان اردشیر بابکان و پسرش شاپور، کتاب‌هایی را از هند، چین و روم به ایران آوردند و به زبان فارسی ترجمه کردند. همچنین به روایت کتاب چهارم دینکرد، شاپور فرمان داد کتاب‌های مربوط به پزشکی، ستاره‌شناسی، حرکت، زمان، مکان، جوهر، آفرینش، کون و فساد، تغییر عرض، منطق و صنایع را از هند، روم و دیگر سرزمین‌ها گردآوری و به فارسی ترجمه کنند.

بالتبع، در خلال این ترجمه‌ها نیاز به گزینش واژه‌ها برای معادل‌های خارجی بود که گروهی این کار را بر عهده داشتند و برای انواع اصطلاحات واژه‌های معادل می‌آوردند (رضایی باغ بیدی، ۱۳۸۰: ۵۲). در آن دوره قواعد و اصول و پیشوند و پسوندهای مختلفی برای ساخت واژه وجود داشته که در دوره‌های بعد، کم‌کم از بین رفته‌اند یا اندکی از آن اصول باقی مانده و پذیرفته شده است.

با ورود اسلام به ایران و در نتیجه نیاز به فهم قرآن و ترجمه آن و زبان دین جدید، عبارات و واژگان و ترکیبات عربی به‌صورت گسترده وارد زبان فارسی شدند و در نتیجه نیاز به واژه‌های برابر و مناسب برای آن‌ها در زبان فارسی پیش از پیش احساس شد. در هنگام ترجمه قرآن و خلق تفسیرها برای واژه‌های عربی معادل‌های فارسی برگزیده می‌شد. این واژگان بیشتر در عصر سامانی و غزنوی و در قلمرو سبک خراسانی به‌وجود آمدند.

یکی از دلایل این واژه‌سازی علاوه بر نیاز مبرم مردم، روح ایران دوستی و علاقه به زبان فارسی بود و اینکه ایرانیان نمی‌خواستند زبان رسمی و مادری آن‌ها از بین برود.

متن کامل مقاله در وبگاه نشریه

کارشناس ارشد زبان و ادب فارسی و دبیر انجمن دبیرستان‌های نورآباد لرستان
حسین صحرانورد

واژه‌ساز

تاریخچه، راه‌های ساخت و مولع

چیکه بدانشین به تاریخچه واژه‌سازی و سرلوحه قرار دادن کار واژه‌سازان بزرگ زبان، یعنی شاعران و نویسندگان چیره‌دست و همچنین شناخت راه‌های واژه‌سازی و مولع آن‌ها را چه بیشتر با امر خطیر واژه‌سازی آشنا می‌سازد و باعث می‌شود که قواعد آن را آفرینش واژه‌های جدید، زبان خود را در برابر سیل هجوم واژگان بیگانه حفظ کنیم. در این صورت، نه تنها کوشش‌هایم به این امر مهم پویایی خود را نیز از دست نمی‌دهد. در این مقاله که به واژه‌سازی علاقه‌مندان، ترکیب و اشتقاق، واژه‌زبان فارسی کنید واژه‌ها، واژه‌سازی، ترکیب و اشتقاق، واژه‌زبان فارسی

نیاز فراوان داریم تا بتوانیم زبان خود را در برابر هجوم واژگان بیگانه حفظ کنیم
امروزه ما به واژه‌سازی